

Heemkring BKW – Sint-Martens-Bodegem

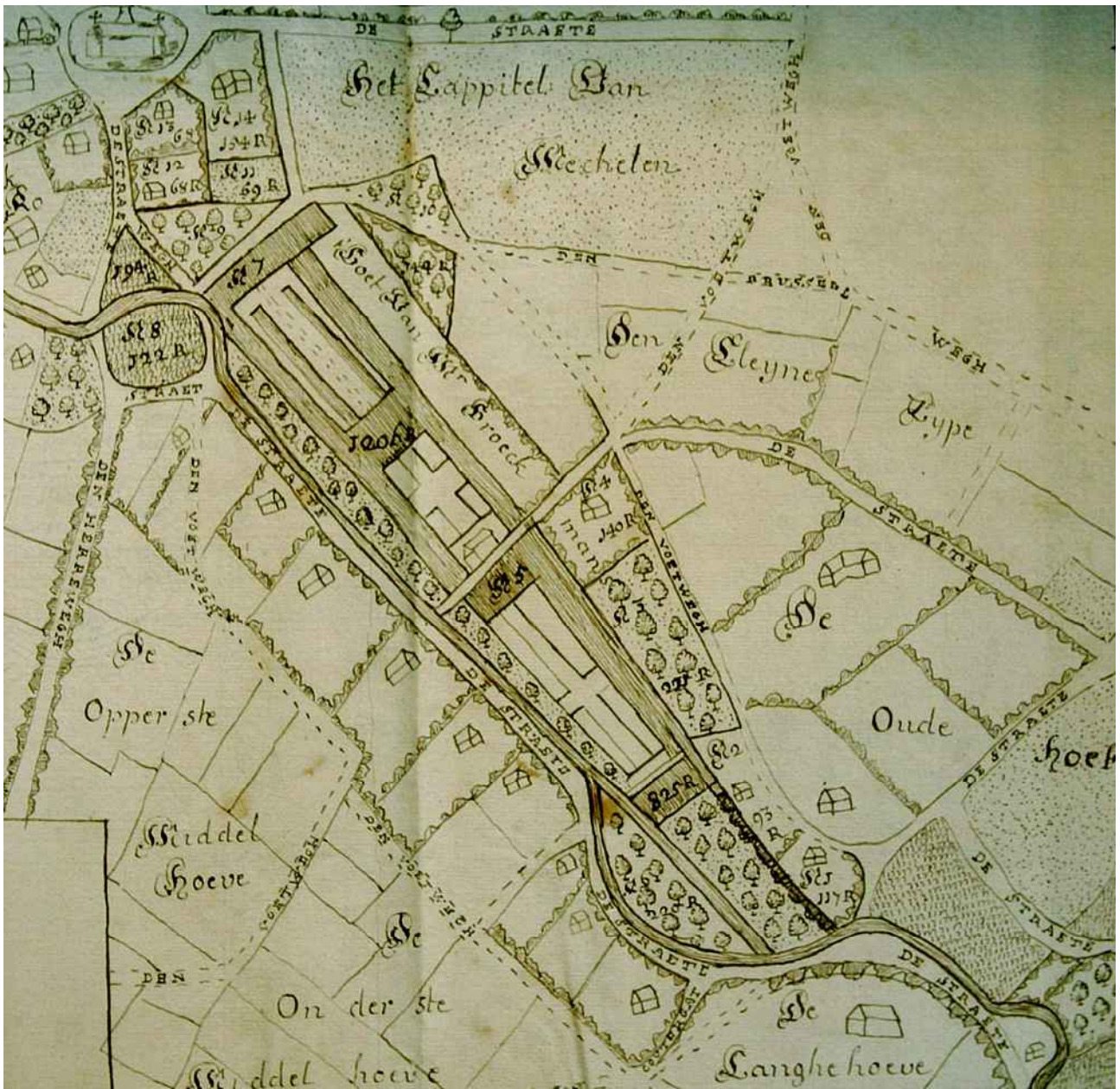
Bodegem in vroegere tijden nr. 23 – 2023

Van Broeckmansgoed tot Kasteel Marlier.

In de dorpskern van Bodegem ligt een feeëriek domein dat plaatselijk bekend staat als het *Kasteel Marlier*. Het bosrijke landgoed dankt zijn naam aan de memorabele bezitters van tussen 1880-1951. Te midden van een zeven hectare groot domein verrijst er een kasteel in neoclassicistische stijl, omringd met een 90 are grote siervijver. De huidige afmetingen verwierf het gebouw pas omstreeks 1850, toen het toebehoorde aan de familie Huysman d'Honsem. Het vakkundig onderhouden arboretum dateert uit dezelfde periode en is gesierd met majestueuze treurbeuken, witte paardenkastanjes, Noorse esdoorns en zomer-

linden. Over de historiciteit van het landgoed werd enige tijd geredetwist. Doorwinterde schrijvers als Alphonse Wauters, Arthur Cosyn en Jan Verbesselt waren ervan overtuigd dat deze locatie ooit de hoofdzetel van de Bodegemse heerlijkheid betrof. In 1979 weerlegde Gilbert Romeyns die visie. Met talrijke archiefstukken toonde hij aan dat *Kasteel Castelhof* de ware zetel van de heerlijkheid was. Bovendien ligt aan het ontstaan van het kasteeldomein een leengoed ten grondslag. Dat was leenhulde verschuldigd aan de heer in Bodegem, die met zekerheid op het *Kasteel Castelhof* resideerde.

Periode Van der Borcht.

Zoals gezegd, verklaart een leengoed de ontwikkeling naar het kasteeldomein. De geconsulteerde archivalia vermelden tijdens de 15e-eeuw als leenman **Jan van der Borcht**, gehuwd met **Margriete Raspoets**. Hij bewees de leenhulde voor het goed op 24 april 1440. Dezelfde bron verwijst naar het tot dusver verscholen gebleven *Leenboek van t'Serclaes*, verwijzend naar de tijd van Beatrix t'Serclaes, vrouwe in Bodegem tussen 1435-1450:

24 april 1440 heeft overgebracht Janne van der bourgh sijn volle leen, primo sijne hofstat metten huuse, poorte, stalle, schuere daer op staende ende

metten boomgaerde groot een bunder luttel min of meer.

Omstreeks 1440 is er dus nog lang geen sprake van een "kasteel", laat staan een dusdanig benoembare woning. Het gebouw betreft integendeel een eenvoudige hofstede met boomgaard, weliswaar gevestigd op een relatief omvangrijke leenroerige bodem met een oppervlakte van één bunder (in Bodegem ongeveer 1,25 hectare).

Op 20 december 1440 ontving *monsieur van der borcht* dit volle leen.¹ De *monsieur* die men hier bedoelt, dient wellicht een andere Jan van der Borcht te zijn dan

¹ RA Leuven, best. 51-2 nr. 801, fol. 290v.

diegene die op 24 april van hetzelfde jaar de leenhulde presteert en dus mogelijk de zoon van een gelijknamige vader betreft. Hoe dan ook telt het gezin van de vazal twee zonen, Hendrik en Symon. Hendrik vereenzelvigd men wel eens met een *erfprochiaan* van Bodegem, die al vermeld wordt in een processtuk uit 1514. Men betreft hem nogal lichtvaardig bij de financiering van de huidige Sint-Martinuskerk, maar ook daarover weegt de bewijslast erg licht.

Op 12 december 1530, een vijftal jaren vóór zijn afsterven, handelt Hendrik in naam van dorpsheer Andries van Douvrijn een stichting af waarbij een *halven Bunder erve onder lant en meersche ... gelegen in de prochie van Bueghem op ten grooten Zijpe ... gegoedt wordt aen heer hendrick de Vleminck wettigh sone wijlen Jans de Vleminck*. Het gaat hier om een grondstuk dat Andries van Douvrin op 1 juni 1481 had aangekocht en waarvan hij door tussenkomst van Hendrik van der Borcht het vruchtgebruik schenkt aan Hendrik de Vleminck, de toenmalige pastoor van Bodegem. Dit document bevestigt niettemin dat Hendrik van der Borcht een zoon is van Jan en Margriet Raspoet:

*heer hendrick Van der Borcht priester wettigh sone wijlen Jan van der borcht die hij hadde van wijlen Margriete Raspoets sijnder wettige wijve.*²

Hendrik overlijdt op 1 maart 1535, wat men afleidt van een grafsteen die nu achteraan in de kerk staat. De Latijnse naam van de begraven persoon luidt *Henricus de Castro*, wat aanvaard wordt om de bedoelde persoon te vereenzelvigen met onze Hendrik van der Borcht.

Hendrik van der Borcht heeft voor het overige geen belang bij de devolutie van het leengoed. Op 18 augustus 1468 is het immers zijn broer, **Symon van der Borcht**, die de leenhulde presteert. Het leenboek van dorpsheer Dierik van der Straeten (heer in Bodegem 1454-1476) beschrijft de ceremonie als volgt:

Symon van der borcht es man van een volle leen, primo sijn hofstat metten huuse, poorte, stalle, schuere, ...

Een ander stuk bevestigt de vazaliteit van Symon, zij het bij het aantreden van de opvolgende leenman:

*Meester Lieven van Sinnicke over Symon van der Borcht es man van eenen volle leen, primo sijn hof met sijnder toebehoorten te weten den Bogaert, groot een bunder.*³

Bij de Bourgondische telling van het Brabants leengoed meldt Symon van der Borcht zich op 23 mei 1470 als leenman van dorpsheer Dierik van der Straeten. In de eerste plaats doet hij dat voor zijn prestigieus *feodium*, dan bemeten op 1 bunder en 6 roeden en dan al bebouwd met een stenen woning (*camere*) omgeven met een waterpartij (*gracht*):

te plaetsen geheten t Seype, d'op staet een huysken dair Symon inne woont, metten sceperen ende cameran van syn huuse en de gracht d'achter gelegen en bogaerde.

Hetzelfde stuk vermeldt Symon ook voor leengoed op *Langeveld* (1,5 dagwand weide of heide), zo ook voor winnend land *achter Honsem* (1,5 dagwand) en een stuk op Honsem zelf (3 vierendelen). Op het laatstgenoemde veld hield hij ook nog een *vierendeel woonhof met d'coelhove*.⁴

De akker op *Langeveld* is vermoedelijk te vereenzelvigen met het perceel dat bij de landmeting uit 1713 genummerd staat als '*Langeveld nr. 22*'. Symon schaft het zich aan op 11 augustus 1468 van Jan Speeckaert, zoon van Jan.

De volgende dag van de leengoedtelling, op 24 mei 1470, biedt er zich een Willem van den Eechout aan, meer bepaald voor leengoed bestaande uit een *hof metten bogaerde, 1 bunder groot, met noch diverse stukken van lant toebehorend Symon van der Borch*.⁵ Het bevestigt slechts dat Symon nog meer in Bodegem in zijn bezit had dan alleen maar de grote partijen leengoed.

Na de dood van Symon zal zijn zoon **Christiaen van der Borcht** de familie-traditie bestendingen en als leenman opvolgen. Deze behoudt het feodaal goed tot in 1484.

² RA Leuven, best. 51-2 nr. 802, zie losse stukken, fol. 389r.

³ RA Leuven, best. 51-2 nr. 802, fol. 191r.

⁴ ARA Brussel, I-013/02, nr. 1095.

⁵ ARA Brussel, I-013/02, nr. 1099.

Periode Van den Gersemoertere.

Christiaen van der Borghet doet op 13 augustus 1484 afstand van zijn leengoed aan **Jan van den Gersemoertere, alias Schot**, een telg uit een Grimbergse familie die aansluiting vond bij het Brusselse geslacht Sleeuws. Jan van den Gersemoertere was gehuwd met **Margriete van Herzele**. In 1508 werkte hij te Brussel als klerk bij de 'Oppervoogden van Weeskinderen' (*overmamboiren van de wesen*). Te Bodegem mocht hij zich als eigenaar van 23 percelen een belangrijk grondbezitter noemen. Daartoe behoorde ook een *half bunder hofstede metten huysen daerop staende gelegen te Cotthem nevens tvelt den Cortemeerbergh* (percelen nrs. 1 tot 4 op bovenstaande kaart).

Over Koenraad, een zoon van Jan, beschikt men over opmerkelijke vertelwaardigheden. Hij nam doorgaans de aliasnaam *Schot* aan en we ontmoeten hem ook meestal onder de naam Koenraad Schot. Geboren in 1527 te Brussel, was de knaap al op jonge leeftijd een pienter ventje, hetgeen niet was ontgaan aan dorpsheer Andries van Douvrijn (heer in Bodegem, 1522-1543). Vader Jan kon overigens betrouwen op goede raad vanwege Andries. Hij raadde hem aan om zijn zoon *ter scolen te laeten gaene bye enen goeden heere die welcke genaempt es heer Hendrick ende is prochiaen van Bodegem*. Over de Bodegemse pastoor (*prochiaen*) op wie men hier doelt, is enige twijfel gezaaid. Bedoelt men de hierboven vermelde Hendrik van der Borghet (†1535) of de al genoemde geestelijke, Hendrik de Vleminck, die op voorspraak van Andries kon rekenen? Er dient o.i. voorkeur gegeven aan deze laatste, gezien deze te Bodegem reeds in 1524 als pastoor in functie was wanneer hij met een leen op *Cleyne Zype* wordt vermeld.⁶ We vinden hem ook bij de optekening van zijn testament in 1528, waarbij hij diverse kerkelijke instellingen met betrekking tot Bodegem begunstigt.⁷

⁶ RA Leuven, best. 50/2 nr. 801, fol. 241 (nr. 7).

⁷ RA Leuven, 601/2-2455 (21 sep. 1528); Van Droogenbroeck F., 'De moederkerk te Kamerijk', *Sint-Martens-Bodegem, van Franken tot Bourgondiërs*, 167-170.

Hoe dan ook, Koenraad Schot verblijft een drietal jaar op de Bodegemse pastorij en was er *onderdanich geweest ende altijd bemint van sijnen meester*. Daarna zond zijn vader de begaafde jongen naar Brussel *bye enen goeden heere op die Savelkerckhoff* om er twee jaar Latijn te studeren. Vervolgens ging hij in de leer bij de heer Van Waterdijck, schepen te Bergen-op-Zoom waar hij mocht *gaen scrijven in de greffie op 't Stadthuys*. Koenraad had echter wat anders op het oog en trachtte zijn vader bij te brengen dat hij schilder wilde worden. Dat zinde deze dan weer niet en gaf zijn zoon te kennen dat het beter ware dat *hy die penne useren soude* (de pen i.p.v. het penseel te hanteren). Gedurende vier jaren leerde hij de *edele const van het conterfeiten* in de Brusselse Hoogstraat *bye enen fynen constenere diewelcke genaempt es meester Jan Baptista, italiaen ende een rijck man*.

Antonio Moro (ca. 1518-1575).

In 1549, op 25-jarige leeftijd, werd Koenraad leerling van de vermaarde Utrechtse schilder Antonius Mor van Dashorst, gekend onder de kunstenaarsnaam Antonio Moro. Aanvankelijk ondersteunde hij zijn meester met eenvoudige taken als verven wrijven, penselen reinigen en panelen voorbereiden. Dankzij Moro, hofschilder van het Habsburgse vorstenhuis, kwam hij *dagelijx in die beste hussen van der*

stadt van Brusselen, ja tot zelfs bij de koningin van Frankrijk (bedoeld is Eleonora, zus van keizer Karel). In die tijd verbleef kroonprins Filips te Brussel (*den prince van Spaegnien die Conraet selve menichmael heeft aengesproken*) en werkte Moro zowel voor Filips, Karel V en de beruchte kardinaal de Granvelle. Terwijl de meester schilderde, kreeg Koenraad de opdracht om alle *baggen* (kostbare ringen), *ketenen ende juweelen ende veel costelijcke cleederen* te bewaken. Anderhalf jaar werkte hij te Brussel samen met de getalenteerde kunstenaar totdat deze van Maria van Hongarije de opdracht kreeg naar Portugal over te komen om er haar zus Catharina, koningin van Portugal, met haar gezin op doek te verveeuwigen. Alle pogingen van Moro om de gediensstige leerling Koenraad mee te krijgen, stuitten echter op een weigering van diens vader die niet wilde dat zijn zoon *uyten lande soude reysen*. Moro zou Koenraad alleszins niet vergeten en na in Italië, Spanje en Portugal verbleven te hebben, nam hij weer contact met hem op. Samen met een andere leerling van Moro, Hans Maes, werkte Koenraad vervolgens een paar jaar te Mechelen en te Antwerpen. In 1553 geraakte Koenraad in een rechtszaak verwickeld met zijn broer Jan die hem van oneerlijkheid betichtte. In een document op 14 november 1553, ondertekend door Moro, zuivert deze zijn leerling van alle blaam en legt daarover een verklaring af:

dat Conraet altijt levende eerlijcken ... ende dat men van hem noyt gheoirt en heeft gehad ofte en weet te seggene dan duecht ende eere, alle dwelck meester Anthoni verclaert als vrient selve altijt te willen bij sijnen eede wil afirmeren.

Spijts de vele opgetekende avonturen van Koenraad Schot, bleef er van hem geen bekend werk bewaard. Jan Schot, Koenraad's broer, huwde Maria van der Gheynst uit Nukerke. Zij was de zus van Joanna van der Gheynst, moeder van Margaretha van Parma, landvoogdes der Nederlanden als buitenechtelijk kind van Karel V. Margaretha werd overigens opgevoed in het gezin van Andries van Douvrin die dorpsheer was in Bodegem.

Periode van Sinnicke.

Op 1 augustus 1543 verzeilt het Bodegems domein in handen van meesterchirurgijn **Lieven van Sinnicke**, gehuwd met **Margaretha van Waeyenberghe** (ovl. rond 1553), dochter van Hendrick.⁸ Lieven overlijdt echter kort nadien en Margaretha realiseert op 3 juni 1543 op verzoek van dorpsheer Andries van Douvrin een stichting, waarvoor pand op Bodegemse goederen werd gegeven. In het gezin van Sinnicke zagen twee dochters het levenslicht:

- Marie: gehuwd met Peeter van Coudenbergh (°16 jul. 1491), zoon van een Brusselse tinnepotgieter. Van hun oudste zoon, Peeter (°ca. 1520), vermaard als botanicus en apotheker, staat er een standbeeld in de Antwerpse plantentuin.
- Margriete: zij zal na de dood van haar moeder de ouderlijke bezittingen te Bodegem ter harte nemen en blijft dit doen tot 1557.

Periode de Vleminck.

Margriete van Sinnicke verkoopt het Bodegemse landgoed op 8 januari 1557 aan dorpsgenoot **Aert de Vleminck** (alias *Viseers of de Viseerdere*), zoon van Reynier en Margaretha van Kelegem. De welstellende Aert had zich tot het huwelijk verbonden met **Beatrijs Moernaey**. Een jaar voordien, op 8 januari 1556, gelukte het hem van de erfgenamen van Sinnicke al grondstukken in de wacht te slepen, zo ook het typerende hof:

*vijff vierendeelen lants op de overste middelste hoeve, een dachwant lants op de hoeve naest boedegem, een halff bunder lants op dlangevelt, twee en een halff dachwant lants op de cottemeerberch, anderhalff dachwant lants op doude hoff, een block van drie dachwant gelegen over **thoff boven den vijvere**.*⁹

Periode Jacobs.

Vijf jaar later, op 25 juli 1562, doet Aert de Vleminck afstand van zijn leengoed.

⁸ RA Leuven, best. 51-2 nr. 802, in de losse stukken.

⁹ RA Leuven, best. 51-2 nr. 808, fol. 82v e.v.

Zijn opvolger heet **Jan Jacobs**, zoon van wijlen Mercxs:

eene hofstadt metten huysen, poorte, schuere ende stallen daer op staende metten waetergracht rontsomme gaende, den Boomgaerde daer aen gelegen, groot een bunder ...

Ofschoon er zich al in 1470 een gracht op het leengoed bevond, spreekt men in 1556 uitdrukkelijk over een vijver. In 1562 (en ook later in 1596) wordt de waterpartij beschreven als *waetergracht rontsomme gaende*. Wellicht gaat het tijdens de 15^e eeuw nog niet om een afgezonderde vijver, maar veeleer een vorm van omwalling, zoals men rond die tijd nog meer vindt rond motte-vormige hoeves.

Het initiaal A in het Landboek uit 1713 bij de beschrijving van de overdracht van het leengoed aan Jan Jacobs in 1562.

RA Leuven, best. 51/2, nr. 802, fol. 191r.

Naar Brabantse *costuymen* wordt er gestipuleerd dat na de dood van Jacobs:

*de voorseyde goeden sullen succederen met volle recht op alle sijne wettighe kinderen, soo wel op de dochters als op de sonen, ende dat sij de selve egaelijk sullen paerten ende deylen.*¹⁰

Jan Jacobs, een *ingenieur* (in die tijd te begrijpen als een vestingbouwer), trouwde met Marie van der Gothen. Samen hadden ze twee kinderen, Andries en Marie.¹¹

Andries Jacobs, in de echt verbonden met **Johanna van Belle**, werd op 21 april 1589 de ouderlijke hofstede met bijhorig-

heden toegewezen bij erfverdeling voor de schepenbank van de stad Brussel. Aansluitend, op 29 april, zal hij zijn zuster Marie Jacobs, weduwe van Loys de Muntere, 18 Carolusgulden lenen, een bedrag dat als voldaan wordt beschouwd op 14 april 1600.¹²

Als gevolg van een overeenkomst op datum van 27 juli 1594 tussen Andries Jacobs en **Barbara van Helle** komt deze laatste in het bezit van het domein. Barbara was de weduwe van jonker **Joos Oliviers**, een kapitein in Spaanse dienst. Ongenoegen over de overeenkomst leidt tot een rechtszaak, waarvoor pas een regeling wordt getroffen bij de verkoop aan Philips Maes in 1596.

Periode Maes.

Barbara van Helle zal het domein op 19 juni 1596 verkopen aan **Philips Maes**, tussen 1606-1620 heer VAN Bodegem (d.w.z. van de Gaasbeekse heerlijkheid). Merk ook op dat het gekochte grondstuk een vol leen werd beschouwd, waarvoor Philips Maes, niettegenstaande hij heer VAN Bodegem was, leenhulde moest presteren aan de heer IN Bodegem (toen gevestigd op kasteel *Castelhoff*). Bij de overdracht beschrijft men de hofstede met typerende gracht en vijvers als volgt:

*eene hofstadt metten huysen, poerten, stallen daeropstaende metten waetergracht daer omme gaende, den boomgaerden, weyden, landen ende vijvers daer toebehoorende, groot tsamen omtrent vier bunderen metter Cammen daeropstaende ...*¹³

De aanwezigheid van een *camme* (d.w.z. een brouwerij) verbaast, gezien we er later niets meer over vernemen. Een nabijgelegen hofstede, beter gekend als de *Walravenshoeve*, bezat echter wel een brouwerij. Wordt deze misschien bedoeld?

Philips Maes komt voort uit een Antwerpse ambtenarenfamilie. Hij werd geboren rond 1553 als zoon van raadspensionaris en raadsheer Jacob Maes en Aleydis de la Tour-Tassis, dochter van ridder Jan-Baptist Tassis, generaal van de posterijen in de Neder-

¹⁰ RA Leuven, best. 51-2 nr. 802, fol. 191r en nr. 808, fol. 225r.

¹¹ RA Leuven, best. 51-2 nr. 809, fol. 50r.

¹² RA Leuven, best. 51-2 nr. 809, fol. 114r.

¹³ RA Leuven, best. 51-2 nr. 809, fol. 170r.

landen. Philips werd net als zijn vader raadsheer, maar ook griffier bij de Staten van Brabant en voorzitter van de Rekenkamer te Rijsel.

Te Bodegem bezat hij meerdere goederen waaronder een hofstede te Voorde, evenals de hofstede op de locatie van de latere hoeve Appelmans. Zijn eerste huwelijk sloot hij met **Françoise de Focant** die op 17 februari 1602 vroegtijdig kwam te overlijden. Als volgende levensgezellin vervoegt hem **Jacqueline van der Beken**, maar zij deelt weldra hetzelfde lot. Philips ging ten slotte een derde echtverbintenis aan met **Anna Piermont** die hem zal overleven en zelf stierf in 1653.

Philips ontviel te Brussel op 18 oktober 1627 en werd begraven in de collegiale Sint-Pieterskerk te Rijsel. Deze kerk is inmiddels verdwenen. Ze werd door het Oostenrijkse leger zwaar beschadigd in 1792 en twee jaar later volledig afgebroken.

Na het overlijden van de huisvader ging het ouderlijk domein over op dochter **Catharina Maes**. Zij was gehuwd met **Hendrick de Smet**, burgemeester van Aalst en heer van Rouckenburg (nu *Rokkenborch* onder Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek). Uit een schepenakte van 12 juli 1629 bij de verkoop van een achttal grondstukken, vernemen wij dat het gezin meerdere kinderen telde. Ze waren blijkbaar nog minderjarig, want een zekere Jacques van den Kerckhoven treedt op als *momboir van de achtergelaeten kinderen van wijlen Cathelijne Maes, daer vader aff was Joncker Hendrick de Smeth*.¹⁴ Het Bodegemse goed komt vervolgens aan een zoon, **Engelbert de Smet**, heer van Rouckenburg en kapitein in Spaanse dienst, tevens meier van de heerlijkheid van Bodegem. Met echtgenote **Livine van den Kerckhove**, besluit hij in 1661 om de eigendom van de hand te doen.

Periode Fariseau.

Op 17 september 1661, de derde zitdag van de openbare verkoop van het domein in de herberg van Hendrick van den Houten, blijkt **Guillam Fariseau** de *hoochste ende leste verdierdere metten*

vuytganck van der berrender keerssen te zijn. Verwisselden o.a. van eigenaar:

- *Seker huys mette stallinghen, schuere, poerte ende allen sijnen anderen edificien, alsoo tselve gestaen ende gelegen is in de voorseyde prochie van Bodeghem, liggende rontsomme sijne wallen, metten hoff oyck vanbinnen het waeter gelegen ende alles seer wel beplant ...*
- *Item twee vijvers d'een boven dander gelegen voor de voorseyde huysinghe groot een bunder ende sevenenvijftich roeden ...*¹⁵

Guillam Fariseau, een gewiekst koopman uit Brussel (°ca. 1620; †tussen 1661-1663), was de zoon van Guillam en Anne van Santbergen. Op 21 oktober 1640 huwt hij in de Brusselse Sint-Niklaaskerk met **Marie de Plecker**, dochter van Arnoldus (*Aert*) en Maria Tambuyser.

Notaris Gilles de Bailly te Brussel regelt voor Fariseau op 23 november 1661 een lening. Samen met zijn echtgenote bevestigen zij aan de geldschieters, Peeter Rampelberch en Geertruydt Stiers, de ontvangst van duizend Rijnsgulden, tegen een erfelijke rente van 15 Rijnsgulden per jaar.¹⁶ In 1667 blijkt de schuld nog niet afgelost en meldt de bedroefde Marie de Plecker dat haar man haar met zes kinderen heeft achtergelaten, waarvan twee nog minderjarig. Zij poogt de *Overmomboiren* van de stad Brussel te vermurwen om de rente van 1.000 gulden te mogen *besetten* op de haar nagelaten goederen (wellicht om de openstaande schuld te bepanden op de al eerder bepande erfenis). Zij bidt de oppervoogden aan haar verzoek een gunstig gevolg te geven *daer sij anderssints soude genootsaeckt worden haer huyshouden ende de winckel te moeten verlaeten tot haere en haere minderjaerighe kinderen totale ruine*.¹⁷

Na de dood van Guillam gaat zijn weduwe een tweede huwelijk aan met bovengenoemde **Engelbert de Smet**. Haar zus Gertrudis de Plecker trouwt te Bodegem op 8 september 1641 met Petrus Van Droogenbroeck uit Sint-Ulriks-Kapelle,

¹⁵ RA Leuven, best. 51-2 nr. 8832, geen paginering.

¹⁶ RA Leuven, best. 51-2 nr. 823, fol. 262r.

¹⁷ RA Leuven, best. 51-2 nr. 823, fol. 269r.

¹⁴ RA Leuven, best. 51-2 nr. 832, fol. 289r.

zoon van Egidius en Francisca Van der Burcht.

Het gezin Fariseau verrijkte zich met zes nakomelingen, waarvan vier gedoopt in de Sint-Katelijnekerk. Van twee kinderen werd het doopsel niet gevonden:

- Peeter (°Brussel, 16 nov. 1641; †31 mei 1718, overleden in zijn woning op de Graanmarkt), ridder van het Gulden Vlies en heer van Steenokkerzeel. Hij huwde te Hekelgem op 22 nov. 1666 met Catharina Robijns (°Hekelgem, 22 aug. 1644; †Brussel, 27 aug. 1718), dochter van Arnoud en Anna van den Broeck. Op 13 aug. 1698 werd hij geadeld door koning Karel II van Spanje, wat hij wellicht dankt aan de lucratieve functie van *proveador*, de proviandmeester ter bevoorrading van het Spaanse leger. In die hoedanigheid haalde Peeter Fariseau enorme woekerwinsten uit de handel in hooi en stro.

Het huis *De Zwaan* aan de Grote Markt te Brussel, gebouwd in opdracht van Peeter Fariseau, ridder van het Gulden Vlies en heer van Steenokkerzeel. In het midden van de voorgevel liet Fariseau zijn monogram (PF) aanbrengen, evenals het jaartal van de bouw.

Te Brussel is hij verbonden aan een toeristische bezienswaardigheid, gelegen aan

de Grote Markt. In 1698 liet hij daar het pand *De Zwaan* herbouwen, nadat het huis in 1695 was afgebrand als gevolg van het bombardement op bevel van de gewetenloze en eigenlijk militair onbekwame François de Neufville, hertog van Villeroy, begunstigd als medeleerling van de jeugdige Franse koning Lodewijk XIV.

- Elisabeth (°Brussel, 26 okt. 1643; †25 aug. 1685), trouwde te Brussel op 3 mei 1663 met Petrus Josephus Pangaert (ook als: van de Pangaerden).

- Franciscus (°Brussel, 12 apr. 1646), gehuwd te Brussel op 22 jun. 1669 met Joanna De Weerde.

- Catharina Cecilia (°Brussel, 16 juli 1648).

Periode Broeckmans.

Na het afsterven van haar echtgenoot vindt Marie de Plecker op 8 maart 1663 een kandidaat-koper voor het Bodegemse landgoed in de persoon van **Lucas Broeckmans** (°Brussel, 23 nov. 1643)¹⁸, een zoon van Nicolaas en Margaretha de Roy. Hij werd raadsheer en rekenmeester van de Rekenkamer van Brabant.¹⁹ Op 28 november 1659, net 16 geworden, huwde Lucas met dispensatie op de afroepen (*vigore dispensationis super bannis*) in de Sint-Gorikskerk te Brussel met **Maria Geerems**. Als getuigen noteren we zijn vader Nicolaus Broeckmans en Petrus Geerems, broer van de bruid.

Onder de nieuwe huisbaas bereikt het domein zijn uitgestrektste omvang ooit en wordt het terecht bij de landmetingen van omstreeks 1713 naar hem het *Broeckmansgoet* genoemd.

Op 3 februari 1663 wordt voor de som van 5.250 Rijnsgulden een eerste reeks percelen aangemaakt, bestaande uit een vijftal grondstukken, allen gelegen in de dichte nabijheid van het lusthof. Merk op dat deze percelen oorspronkelijk²⁰ op 17 september 1661 aan Marie de Plecker, in de positie van weduwe Fariseau, waren toegewezen. Broeckmans neemt de verplichtingen van de aankoop op zich en

¹⁸ Doopheffers: Michael Broeckmans en Clara van Blitterswijk.

¹⁹ RA Leuven, best. 51-2 nr. 802, fol. 192r.

²⁰ Notaris De Witte te Brussel, 31 jan. 1663.

Het Broeckmansgoet op een kaart uit de atlas van het Brusselse Sint-Janshospitaal.

Ten tijde van Broeckmans was het landhuis nog bereikbaar via een brug over de dorpsbeek met inrit langs de huidige Poverstraat (eertijds Droogenbroeckstraat). Later in de 18^e eeuw wordt deze toegang opgeheven en vervangen door een dreef op de oostelijke oever van de beek.

De bovenstaande voorstelling wekt de indruk dat de dorpsbeek de vijvers voedde en dus deel uitmaakte van de waterpartijen. Het landhuis lijkt gedeeltelijk in of aan het water te liggen. De voorgevel paalt ook aan een openbare weg die oostwaarts verder loopt en er diverse andere velden bereikbaar maakt. Aan de voorzijde van het landhuis merkt men aan de linkerzijde een brede poort, mogelijk de dienstingang en/of ingang voor koetsen.

legt hiermee de basis van zijn domein:²¹

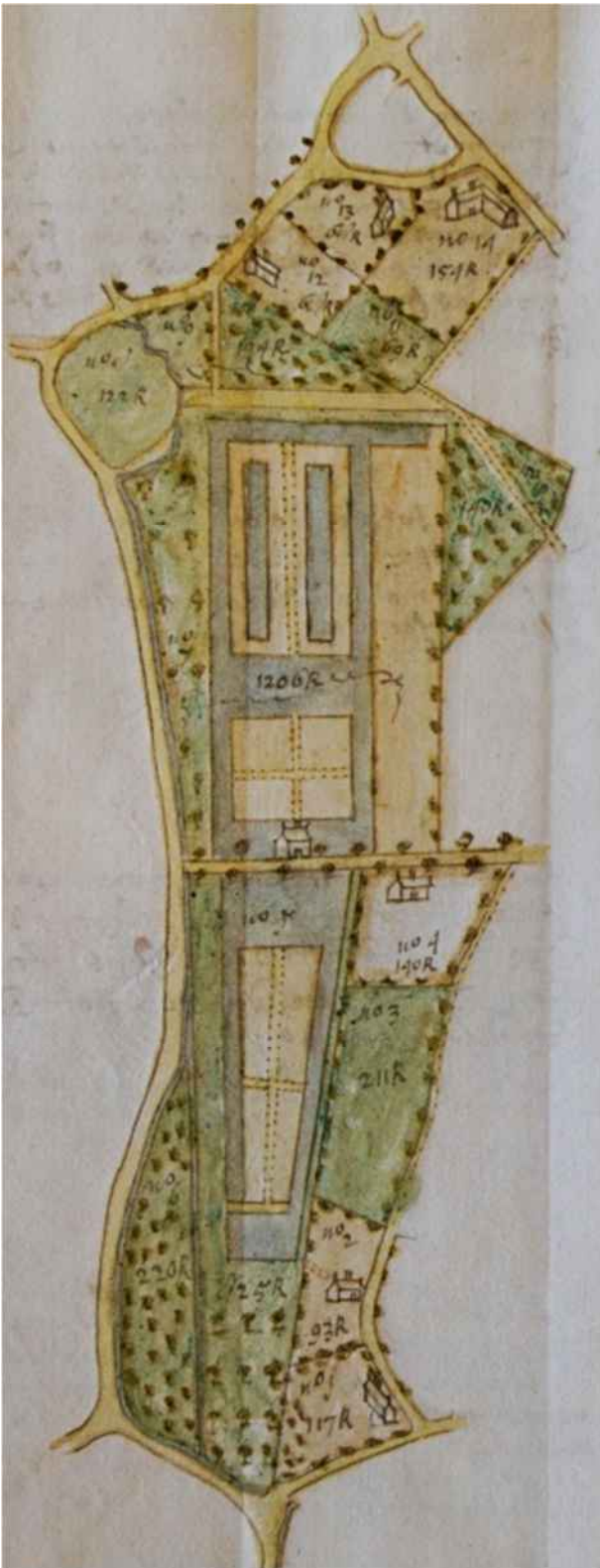
- een dagwand op de *hoeff* tegen het *personaet binnen mechelen*;
- een half dagwand, nevens *seeckeren Bogaert*;
- een half dagwand meers;
- een blok land van 3 dagwand tegen *Cottagembergh* en tegen de vijvers.

²¹ RA Leuven, best. 51-2 nr. 815, fol. 180v. Zie ook notaris De Witte te Brussel, 23 sep. 1661, ten voordele van Engelbert de Smeth, als echtgenote van Marie de Plecker.

In het zogenaamde *Cijnsboek*²² (nota bene een kladboek dat diende ter voorbereiding van het tweedelige *Landboek*²³ uit 1713 en bijgevolg heel wat geometrische probersels en paleografische misslagen bevat) schrijft men Broeckmans de volgende percelen toe, maar waarvan de weergave niet altijd overeenstemt met de bewaard gebleven aktes:

²² RA Leuven, best. 51-2 nr. 801.

²³ 1^e deel: Kon. Bib. Albertina, fonds Goethals mss G-216; 2^e deel: RA Leuven, best. 51-2 nr. 802.

Het Broeckmansgoet in het metingboek van het Sint-Janshospitaal (1708).

Onder de veldnaam de *Oude Hoef*:

Nr.1: 275 roeden (gelegen in de bocht ten oosten van het landhuis).

Onder de veldnaam *Broeckmansgoed*:

Nr.3: 211 roeden boomgaard (verhuurd aan Anthoen Verhasselt).

Nr.4: 140 roeden met woning (verhuurd aan Peeter Crabbe).

Nr.5: 825 roeden boomgaard, hof en vijver.

Nr.6: 220 roeden elsbroeck.

Nr.7: leengoed van 1206 roeden met vijver, tuin, boomgaard en speelhuis.

Nr.10: 140 roeden bos.

Aldus bereikt men bij aanvang een oppervlakte van afgerond 3.000 roeden (9,375 hectare). Vervolgens weet Broeckmans bij verscheidene landeigenaars gunstige aankopen te realiseren. Dit levert regelmatig interessante genealogische schakels op die toelaten de gewone Bodegemnaar dichter te betrekken bij het domein van de veeleer afstandelijk overkomende kasteelbewoners. Het is ook een uitzonderlijke gelegenheid om oude toponiemen in herinnering te brengen:

- Op 18 augustus 1663 koopt hij van Adriaen van den Houten 210 roeden op *Linderenveldt*, palend tegen het *Kersselerenveldt*. De akker was belast met een erfelijke rente van 12,5 gulden, schuldig aan Joanna van den Steene en vervolgens aan Maria Matthijs, begijntjes te Brussel. De rente was op 20 december 1661 aan Adriaen nagelaten door zijn ouders, Jan en een niet nader genoemde Geertruydt (wellicht Tambuysen).²⁴
- Op 13 februari 1666 verwerft Broeckmans 350 roeden van Cathelijne Batens, weduwe van Hendrick Hallemans en vervolgens ook van Hendrick van der Smissen, samen met haar zoon Jan van der Smissen. Niet uitzonderlijk voor die tijd, verkoopt men het land zonder bebouwing (zoals huis, stallen, bomen en beplanting), dus enkel de grond. Het perceel was gelegen te *Droogenbroeck* en gekend als *Scos coolhoff*. De grondbelasting bedroeg naast de volle schout, ook zeven broden landschout. Uit vroegere schenkingen bleven er jaarlijks 2 Rijns gulden verschuldigd aan de Huisarmen van Bodegem, evenals een veertel

²⁴ RA Leuven, best. 51-2 nr. 815, fol. 193r (notaris De Witte te Brussel, 30 jul. 1663).

koren, een veertel raapzaad en 10 stuivers aan de kerk van Bodegem.²⁵

- Op 20 maart 1666, van Joos Bot en echtgenote Cathelijne van der Borch, anderhalf dagwand gelegen op de *Voorste Hoeve*, palend zuidwaarts aan de *Middelhoeve*, slechts belast met drie stuivers volle schout, verkocht voor 300 Rijns gulden bovenop een openstaande schuld aan de markies van Asse. De akker werd verpacht aan Joos Coppens, hetgeen de koper diende te respecteren.²⁶
- Op 3 april 1666: *Mayken* Hanaerts, de enige nog overlevende dochter van Jan en Geertruid van den Houten, weduwe van Lauwe-reys de Cauwer, die in 1666 verschijnt met haar tweede echtgenoot Joos van den Borre en verkoopt twee dagwand te *Droogenbroeck*, zijnde *hoffstadt metten huuse, schuere ende stallen*, gelegen naast het veld *cottemerbergh*, evenals naast de vijver van Broeckmans. Er stond hierop nog een schuld open van 500 Rijns gulden, te voldoen aan de erfgenamen Van Nuffele. Broeckmans grijpt deze buitenkans en betaalt slechts 800 Rijns gulden.²⁷
- Op 26 november 1672 verwerft hij van de ingezetenen Jan de Mesmaecker en Joanna Willems, een dagwand land op de *Zijpe*.²⁸
- Op 5 mei 1673 laat Broeckmans zijn oog vallen op het Bodegemse goed dat geotrooieerd was ten voordele van ridder Jan-Baptista Proost, heer van Vorselaar, Lichtaart, Tielen, eerste raadsheer in de Soevereine Raad van Brabant. Op vijf Bodegemse percelen woog bij koninklijk octrooi een pand-

stelling voor de duur van 13 jaar, tegen een erfelijke rente van jaarlijks 14 gulden.²⁹

- 50 roeden *hoffstadt metten huuse, schuere, stallen ... aent kerckhoff aldaer int personaetgoet, aen de thiendeschuere*.
- 3 vierendelen *meerschelken int personaetgoet*, tegen de *personaetsweyde*.
- 2,5 dagwand op de *Voort-haeghe*, een zijde aan de *Voortstraete*.
- 22 roeden, deel van een oud half bunder, op de *Voort-haeghe*.
- 1 dagwand op het *Langevelt*.
- Op 16 juli 1675 lacht het geluk alweer Broeckmans toe. Hij rijft ditmaal een tweedelig weideland binnen, genoemd *Broedersstede*. De ene helft, 2,5 dagwand groot, kwam van Margarita Pierro, weduwe van Joos Steppe, samen met de minderjarige kinderen Hendrick en Catharina Steppe, evenals de meerderjarige Ingelbert en dochter Joanna Steppe, gehuwd met Josepho Velasque, soldaat in het leger van de Spaanse markies de Mortara.³⁰ De andere helft van de weide verkreeg Broeckmans dezelfde dag van Jacques Heymans en echtgenote Margarita Perpet.³¹ Het gehele weideland was belast met een rente op vijf Rijns gulden verschuldigd aan de kapelannen van de Kapellekerk te Brussel, zo ook de aflossing van een schuld van twee Rijns gulden aan Jan De Cuyper uit Ternat.
- Op 6 maart 1681 redt Broeckmans een koppel uit Sint-Ulriks-Kapelle uit de nood, namelijk Gillis van der Borcht, zoon van Peeter, gehuwd met Cecilia Smets, die blijkbaar moeilijkheden ondervonden met het verkopen van een zwaar belast erfgoed. Het gaat om 336 roeden *weyde off meersch, genaempt de*

²⁵ RA Leuven, best. 51-2 nr. 815, fol. 288v (notaris Roelandt van der Borch te Brussel, 9 dec. 1665 en 28 jan. 1666).

²⁶ RA Leuven, best. 51-2 nr. 815, fol. 293r (zie ook akte van notaris De Nil te Brussel, 1 mrt 1666).

²⁷ RA Leuven, best. 51-2 nr. 815, fol. 295r (notaris Roelandt van der Borch te Brussel, 13 mrt 1666).

²⁸ RA Leuven, best. 51-2 nr. 816, fol. 94v (notaris Roelandt van der Borch te Brussel, 23 nov. 1672).

²⁹ RA Leuven, best. 51-2 nr. 816, fol. 113r (notaris David de Smeth te Brussel, 2 mei 1673).

³⁰ RA Leuven, best. 51-2 nr. 816, fol. 151v (notaris Guiliam de Keystere te Gent, 27 jun. 1675).

³¹ RA Leuven, best. 51-2 nr. 816, fol. 154v (notaris Philips van den kerckhove te Brussel, 25 juni 1675).

Hoffstadt, gelegen met één zijde tegen de beek die loopt van het klooster van Groot-Bijgaarden naar de watermolen te *Voorde*. Het perceel werd geërfd op 15 maart 1661 bij loting voor de schepenbank van Sint-Ulriks-Kapelle, meer bepaald gedeeld met zwager Philips Halleman die gehuwd was met Anna van der Borcht. Het grondstuk was belast met een halster koren aan de kerk van Kapelle, evenals jaarlijks 29 stuivers aan de baanderheer van Gaasbeek als rente op een lening van 336 Rijnsgulden. Ook stond er een nog te casseren schuld open van 200 gulden aan Jan Puttaert, in het geheel de last brengend op 594 Rijnsgulden.³²

- Op 15 mei 1684: de Spaanse legerkapitein Don Adriaen de Rueda y Contreras, gehuwd met vrouwe Johanna Philippina de la Marlière, verkoopt drie dagwand weide, gelegen te *Droogenbroeck*, met één zijde tegen de beek en twee zijden tegen het goed van Broeckmans, d.w.z. tegen zijn opstal en zijdelings met de beek ertussen, bestaande uit drie partijen verkregen op 24 december 1667 en 8 november 1681.³³
- Op 22 juni 1684 verwerft hij van jonker Jan Baptista Anthonio de Grez, heer van Linkebeek en rentmeester voor het Land en de Baronie van Gaasbeek, na vier zittingen van openbare verkoop voor de Bodegemse schepenbank en mits de som van 100 Rijnsgulden met 4 *hooghen* van 3 Rijnsgulden (totaal dus 112 Rijnsgulden), voor 2,5 dagwand akkerland op *Cottemberch*, aan *Cottemberchstraete*.³⁴
- Op 8 juni 1693 verkrijgt Broeckmans van Jan de Mesmaecker, officier van de schepenbank, 7 vierendelen hofstede met een huis

erop, gelegen te *Droogenbroeck* en voorheen toebehorend aan Hendrick Mostinck.³⁵

Na de dood van Lucas Broeckmans (†18 mei 1695) verbindt zijn weduwe zich nog voor de aankoop van één partij. Met goedkeuring van haar zoon Nicolaus koopt zij op 12 juni 1704 een half bunder en 25 roeden land, gelegen op de *Montoigne*, namelijk van priester Franciscus van der Linden, zoon van de overleden ouders Simon en Anna Maria van den Houten.³⁶

Het mag gezegd, Lucas Broeckmans heeft zich voor de uitbreiding van zijn domein voornamelijk toegelegd op financiële buitenkansjes. Niettemin komt er een aantal keer een teken van sociale gunst of begripvolle tussenkomst tot uiting. Buiten het eigenlijke lusthof weet Broeckmans hoe dan ook een omvangrijk areaal aan landbouwgrond te verzamelen, soms zelfs behuisd ten gerieve van de huurders. De bezittingen bereiken aldus een oppervlakte van *grosso modo* negen hectare die doorgaans verpacht werden aan kleinere boeren of althans toch niet aan de pachters van de grote Bodegemse pachthoven. Ook de opvolgers van Broeckmans lieten zich met dit soort kleinere verpachting opmerken.

Lucas Broeckmans en Maria Geerems, brachten drie kinderen groot:

- Barbara Philippina (°Brussel, 10 sep. 1665; †6 apr. 1698), op 4 mei 1697 in de OLV-Finisterrekerk gehuwd met Jacobus Henricus Huysman (°Brussel, 15 dec. 1664; †21 feb. 1699), griffier van de Raad van Financiën.
- Petronella (°Brussel, 23 mrt. 1668; †13 okt. 1711), in de Kapellekerk gehuwd op 14 mei 1693 met Sebastiaan Huysman (°Brussel, 18 juni 1663; †6 aug. 1708), secretaris van de Staatsraad. Sebastiaan Huysman en de hiervoor genoemde Jacobus Henricus waren gebroeders, kinderen van Henri Huysman en Barbara Josina Clement.
- Nicolaes (°Brussel, 31 okt. 1670).

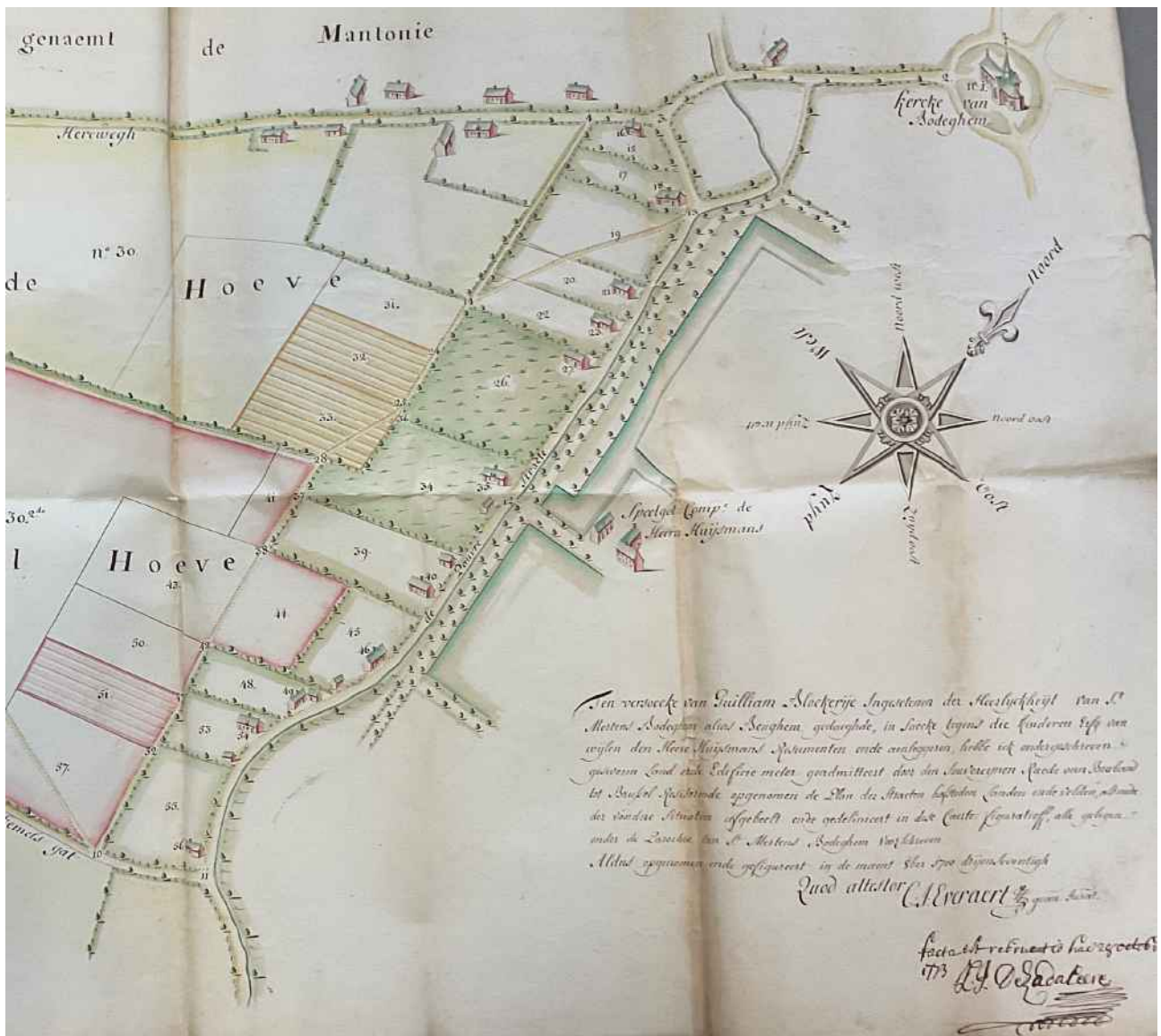
³² RA Leuven, best. 51-2 nr. 4190, fol. 40v (notaris Roelandt van der Borcht te Brussel, 17 jan. 1681).

³³ RA Leuven, best. 51-2 nr. 816, fol. 340v (notaris Roelandt van der Borcht te Brussel, 22 april 1684).

³⁴ RA Leuven, best. 51-2 nr. 4190, fol. 59r (notaris Jan Baptista Sanglier, 10 juni 1684).

³⁵ RA Leuven, best. 51-2 nr. 816, fol. 513v.

³⁶ RA Leuven, best. 51-2 nr. 817, fol. 622v (notaris Peeter Franciscus Finet te Brussel, 24 april 1704).

De uit 1773 daterende kaart van de Brusselse landmeter C. J. Everaert schetst een nauwkeurig beeld van het landgoed (het "Speelgoed" staat in het midden van de afbeelding). Het woonhuis had toen twee vleugels, geschikt in L-vorm, en heeft een verdieping. Aan de westelijke kant, tegen de vijver, bevonden er zich stallen of een koetshuis. Het landhuis was bereikbaar langs een dreef die op de oostelijke oever van de dorpsbeek liep. De ingang tot het domein lag aan het huidige wandelpad dat uitgeeft recht tegenover de Kerkberg. Omstreeks 1773 lag de toegang dus iets meer langs de Poverstraat (rue du Pauvre) die, zoals thans nog het geval is, op de westelijke oever van de beek loopt.

Het leengoed van Lucas Broeckmans viel traditiegetrouw aan de oudste en in dit geval ook enige zoon, **Nicolaes Broeckmans**. In het voetspoor van zijn vader neemt hij het ambt op van raadsheer en rekenmeester bij de Rekenkamer van Brabant. Bij de landmeting uit 1734 beschrijft men zijn leengoed als volgt:

den heere Nicolaus Broeckmans ten leene hout van den heere van Bodeghem een hofstat metten huuse daer op staende wesende een speelhoff metten hove ende een deel van den vijvere daer aen liggende met oock een deel van den

boomgaerdt ... met de andere partijen ... groot drij bunders ende ses roeden.³⁷

Periode Huysman d'Honsem.

Op het *speelgoed* ontmoeten we vervolgens **Jean Emmanuel Sylvester Ghislain Huysman d'Honsem**. Hij schijnt het goed langs erfenis te hebben verkregen, vermoedelijk als kleinzoon van Petronella Broeckmans. Haar zoon, Sebastiaan Antonius (°Brussel, 13 juni 1703; †1 juni

³⁷ RA Leuven, best. 51-2 nr. 801, fol. 290r.

1767), trouwde met Mara Anna Carolina Theresia de Kempis in wiens gezin Jean Emmanuel te Brussel werd geboren op 31 december 1736 en op Nieuwjaarsdag in de Kapellekerk gedoopt.

Jean Emanuel geeft op 16 aug. 1772 het echtelijk ja-woord te Sint-Ulriks-Kapelle aan **Eleonore Josephine Françoise Hyacinthe Hannoset** (°Brussel, 28 juli 1744; †31 juli 1815), dochter van François en Maria Theresia van der Haeghen d'Eesbeeck. Dankzij hun verbintenis zagen zes kinderen het levenslicht in het gezin, allen geboren te Brussel en gedoopt in de Sint-Michiel en Sint-Goedelekerk.

De benaming *speelgoed* of *speelhoff* was ook gangbaar tijdens de Huysmans, zodat we mogen aannemen dat men het goed slechts als buitensteeds verblijf benutte. De eigenlijke woonplaats van de familie bevond zich (onder meer) te Brussel, nabij de Sint-Michielskerk. De Huysmans vergaarden trouwens voornamelijk bezittingen te Heikruis (nu deelgemeente van Pepingen), waaronder het *Kasteel Ter Rijst*, thans eigendom van de Vlaamse Gemeenschap.

In een akte van 26 maart 1779, opgetekend bij notaris Petrus van der Cammen, ruilt Jean Emanuel *meerschen ofte weyden* met Joannes Libertus Vaes, de toenmalige eigenaar van het kasteeltje op Ten Broeck.³⁸ Dezelfde Vaes liet zich laatdunkend uit over het feit dat de Huysmans de scharniernaam d'Honsem eigengereid aan hun familienaam hadden toegevoegd, alluderend op de verwerving van het omvangrijke leengoed van de baron van Boutersem, waarvan het Hof te Honsem deel uitmaakte. Sindsdien lieten de Huysmans hun Bodegems kasteel graag betitelen als *Château d'Honsem*.

De 67-jarige Jean Emmanuel wisselt het tijdelijke voor het eeuwige te Brussel op 15 augustus 1804. Het Bodegemse domein gaat in de nalatenschap over op zijn 24-jarige zoon, **Dominicus August Michael Ghislain Huysman d'Honsem** (°Brussel, 9 okt. 1779). Dominik bleef vrijgezel en gold alleen al met acht hectare akkers te Bodegem als de rijkste man uit het dorp. Tijdens de Hollandse

Château d'Honsem werd op een postkaart van omstreeks 1900 eigenaardig genoeg verbasterd tot Château d'Housend.

periode fungeert hij van 1824 tot 1830 als burgemeester van Bodegem. Op 8 augustus 1837, amper 57 jaar oud, overlijdt hij op het kasteel en schrijft in zijn testament alles aan zijn zus, **Emilie Eleonore Jeromine Ghislaine Huysman d'Honsem** (°Brussel, 17 jan. 1785).

In de dorpskerk kan men nog steeds het rouwbord van Dominik en dat van zijn zus bewonderen.³⁹ De eveneens ongehuwd gebleven Emilie overleed op 59-jarige leeftijd te Brussel op 11 november 1844 en werd 5 dagen later bijgezet in het familiegraf te Heikruis. Haar nalatenschap ging geheel over op **Eleonore Louise Huysman d'Honsem**, een nicht als dochter van Sebastien Charles, broer van de erflaatster die op 16 juli 1804 te Brussel trouwt met Barbara Josephine van Male de Ghorain.

Eleonore (°Brussel, 10 mei 1805; †30 sep. 1854) ging op 21 mei 1832 te Brussel het huwelijk aan met graaf **Théodore Edouard de Nieulant-Pottelsberge** (°Moerzeke, 16 okt. 1806; †Heikruis, 2 dec.

³⁸ RA Leuven, best. 51-2 nr. 826, fol 394r.

³⁹ Van Droogenbroeck E., De rouwborden in de kerk van Bodegem, *Bodegem in vroegere tijden* 12 (2018).

1882), zoon van Charles en gravin Marie van Lichtervelde. Zij verblijven eveneens regelmatig op het Bodegemse kasteel.

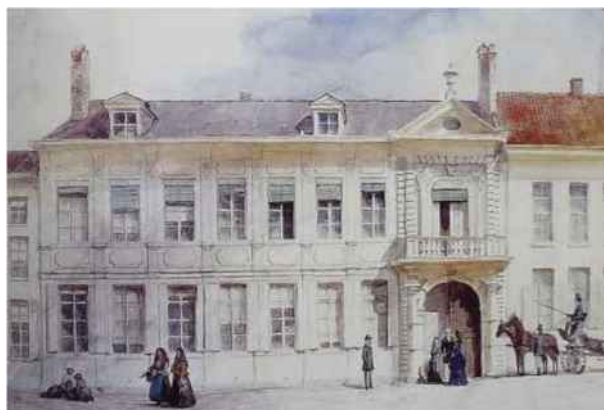
Periode de Perceval.

Eleonore Louise Huysman d'Honsem beslist het Bodegemse kasteelgoed te gelde te maken, hetgeen beklonken werd op 3 november 1849 bij notaris Deneck te Brussel. De gegadigde was **Antoinette Françoise Jacqueline van den Nieuwenhuysen** (°Mechelen, 15 jan. 1795; †Bodegem, 1 juni 1868), dochter van fabrikant Constantin Joseph en Isabella Caroline de Drijver. Zij trad op 12 mei 1813 te Mechelen in het huwelijk met **Jean Henri Emanuel Joseph de Perceval** (°Mechelen, 2 aug. 1786; †16 mrt. 1842). Hij stamt uit een Nijvelse adellijke familie, meer bepaald als zoon van Emanuel de Perceval en Anne Marie Vermijlen.

Borstbeeld van de Mechelse burgemeester Jean Henri de Perceval

Jean Henri engageerde zich als liberaal politicus en nam van 1836 tot 1842 het burgemeestersambt te Mechelen op. Op 3 november 1830 werd hij verkozen tot lid van het Nationaal Congres, doch weigerde de functie te aanvaarden. Hij verzamelde een aanzienlijk grondbezit in de regio Mechelen en Waals-Brabant en is ook gekend als bouwheer van het *Kasteel Lindenhof* te Lint.

Schilderij van het herenhuis de Perceval in de Goswin de Stassartstraat 24 te Mechelen.

Dat niemand aan de dood kan ontsnappen, ondervond ook Jean Henri op 16 maart 1842 in zijn indrukwekkend herenhuis te Mechelen. Het echtpaar had vijf kinderen ter wereld gebracht, waarvan er drie overbleven om de nalatenschap van 600 hectare onder elkaar te verdelen. De weduwe, Antoinette van den Nieuwenhuysen, zal hieruit het Bodegems domein 7 jaar later in volle eigendom ontvangen. Zij breidde het ook uit met de aankoop van een weide van Guillaume Walraevens (palende aan de Heygemstraat), hetgeen bij de Bodegemse notaris Verbrugghen geacteerd werd op 20 november 1852. In 1855 liet Antoinette het Bodegemse landhuis grondig verbouwen. Het bereikte dan een oppervlakte van 280 m², de omvang zoals wij die nu nog kennen. In deze vernieuwde bouw hangt de dame op 1 juni 1868 op 73-jarige leeftijd haar viool aan de muur. Pastoor Truyens noteert in het parochieregister dat zij drie dagen later te Sint-Katelijne-Waver ter aarde zou worden besteld.

Periode Bouquié-de Victoroff.

Met de akte van 25 augustus 1868 bij notaris Gustave Eliat te Brussel verkoopt de oudste dochter van voorgaande bezitters, Anne Marie Sidonie de Perceval, het gehele domein, met een oppervlakte van ruwweg 9,5 hectare, aan **Nathalie de Victoroff**, een jongedame van Russische afkomst. Op verzoek van de verkoopster wordt twee dagen later, op donderdag 27 augustus, door notaris Eliat overgegaan tot verkoop van de inboedel, dit uitdrukkelijk zonder gouden sieraden en juwelen. Dankzij de publiciteit die aan de uitzon-

derlijke verkoop werd besteed, zakken nieuwsgierige Brusselaars massaal af naar Bodegem. De 506 loten scheppen een verbluffend beeld van de weelde die men er bij de familie de Perceval op na kon houden. De notaris presenteert *un magnifique mobilier*, bestaande uit tapijten, spiegels, lusters, schilderijen, beeldhouwwerken, piano, pendules, zetels, koffers, porselein, ja zelfs een podoscaaf (een pleziervaartuig waarmee men recht-opstaand met een lange peddel kon roeien en daartoe over twee drijvende steunen beschikte, één voor iedere voet).⁴⁰ De verkoop van de wijnvoorraad nam een belangrijke plaats in. Niet minder dan 1672 flessen van de allerbeste wijnen, waaronder 262 flessen Château Margaux, 230 flessen Saint-Estèphe en 300 flessen Médoc. Joannes-Baptist Verbrugghen, burgemeester van Ternat, moet ongetwijfeld zijn geluk uitbundig gevierd hebben toen hij met 263 flessen Médoc en 50 flessen Saint-Estèphe thuiskwam. Velen werden nochtans teleurgesteld, aangezien zowat 85% van de loten werden toegewezen aan een zekere Bouquié uit Sint-Jans-Molenbeek, niet toevallig de echtgenoot van de nieuwe eigenares. Opmerkelijk is dat de kieskeurige man het vertikte om ook maar één fles wijn aan te schaffen. Slechts aan dertig flessen champagne kon hij niet weerstaan. De totale opbrengst van de openbare verkoop bereikte de fabelachtige som van 18.764,80 franken.

Nathalie de Victoroff zag het levenslicht op 29 mei 1831 te Koursk⁴¹ in het gezin van generaal Philippe de Victoroff en Constance Ouchatsky. In het Beierse kuuroord Bad Kissingen staat zij in 1863 op de gastenlijst als *Fraulein Nathalie von Victoroff mit Bedienung aus Sankt-Petersburg*. Op 16 april 1866 huwt zij voor de Russisch-Orthodoxe kerk te Sint-Petersburg met de 21 jaar oudere baron **Jean Baptiste Gustave Armand Bouquié** (°Sint-Jans-Molenbeek, 7 nov. 1810), burgerlijk ingenieur, textielabrikant en

zoon van Jean-Baptiste Paul (°Brussel, 20 aug. 1778; †Eibergen, 2 dec. 1855) en Anna Barbara Taymans (°ca. 1789; †Den Haag, 6 apr. 1829). Eigenaardig genoeg werd het burgerlijk huwelijk pas op 6 januari 1870 (dus vier jaar later) te Brussel afgesloten. Het echtpaar woonde toen op Warandeborg nr. 5.

Van de vader van Armand Bouquié weet men dat hij in 1834 een textielabriek te Eibergen (Nederland) uit de grond stampte en als zodanig de streek van de Achterhoek enorme werkgelegenheid bezorgde. Hij staat er dan ook bekend als de *Aarts-vader van de Eibergse textiel*.

Om te Eibergen te kunnen overgaan tot de huwelijksafkondigingen zond Nathalie een eigenhandig ondertekende verklaring aan burgemeester C. H. Koentz.⁴² Dit document is getekend op 12 maart 1866, datum volgens de toenmalige Russische tijdrekening die twaalf dagen achterloopt op de West-Europese kalender.

La soussignée Mlle Nathalie de Victoroff née à S^t. Petersbourg le 26 mai 1831, fille de Général Philippe de Victoroff, décédé, et de Constance, née Ouchatsky, décédée, donne de son plein gré son consentement à son mariage avec Mr Armand Bouquié, né à Molenbeek S^t. Jean à Bruxelles, naturalisé Hollandais en vertu du traité définitif de 1839 de séparation entre la Belgique et la Hollande. Ce certificat est donné de ma pleine et libre volonté, pour servir, s'il est requis, à la publication de mon mariage avec Mr Armand Bouquié. S^t. Petersbourg le 12/24 Mars 1866. Nathalie de Victoroff. Stagnant Joseph Hanemann ge. Russisch-orthodoxe kirchliche Prediger. St. Petersburg 12. April 1866. B. Hanemann. Notar. 1866. royal. Notar. M. g. n. e.

Verklaring van Nathalie de Victoroff.

Na meerdere verhuizingen binnen Europa vestigt het echtpaar Bouquié zich in 1886 opnieuw te Brussel, ditmaal aan de Vleurgatse steenweg nr. 98.

Uit een brief van 24 maart 1886 aan het *Museum voor Schone Kunsten* blijkt dat

⁴⁰ RA Vorst, Notariaat Brabant nr. 39.096.

⁴¹ Koursk in Rusland, op ca. 100 km van de Oekraïense grens en dus niet te Sint-Petersburg op 26 mei 1835 zoals te lezen staat in haar verklaring van 24 maart 1866 (zie verderop).

⁴² Erfgoedcentrum Achterhoek Liemers (ECAL), archief Eibergen 1811-1929, inventaris 0024-1597.

Armand zich de gelukkige bezitter kon noemen van een schilderij van grootmeester Pieter Pauwel Rubens. Het schilderij, getiteld *Nymfen en Saters*, werd in 1819 aan zijn vader geschonken door de Britse prins Edward August, hertog van Kent (1767-1820), vader van de latere Britse koningin Victoria, als beloning voor belangrijke diensten hem verleend tijdens een lang verblijf te Brussel. In een brief aan het Brussels museum verklaart Armand zich bereid om het waardevolle werk te verkopen voor de ronde som van 30.000 franken. Op het aanbod werd er evenwel niet ingegaan.

Periode Marlier.

Het echtpaar Bouquié woonde in 1880 in de rue Saint-Lazare 28 te Parijs. Op 15 mei van dat jaar beslist Nathalie om haar Bodegemse bezit om te zetten in klinkende munt, wat gebeurt bij notarissen Gustave Eliat en Stanislas Grosemans te Brussel.⁴³ Het domein werd toen beschreven als:

une propriété, située à Bodeghem-Saint-Martin, à l'endroit dit "den Honssem" se composant:

A. d'un beau Château ayant souterrains, rez-de-chaussée, étage et grenier, Batiment de dépendances pour écurie et remise surmontées d'étage de grenier, petite ferme composée d'habitation, écurie et étable, batiment pour orangerie, habitation de jardinier à étage, remise et hangar,

B. d'un grand jardin d'agrément clôturé de haies vives, pelouses, parc, deux étangs, pavillon et jardins potage[r]s.

De totale oppervlakte besloeg afgerond 9 hectare en de hoogste bidders waren de industrieel **Eugène Adolphe Marlier** (°Florennes, 3 aug. 1839; †Sint-Joost-ten-Noode, 5 mrt. 1905), op 2 juni 1866 te Brussel gehuwd met **Marie Mathilde Sacré** (°St-Joost-ten-Noode, 1 feb. 1839; † vóór 1920). Het echtpaar woonde toen in de Blekerijstraat 21 te Brussel. De verkoopprijs beliep 125.000 franken. Eugène Marlier was een zoon van Hugues Leopold en Marie Agnes Honorine Des-saint. Deze laatste was dochter van

Charles August en Jeanne Theodore Pieron. Met zijn nalatenschap begunstigde Eugène zijn weduwe en zijn enige dochter. Deze laatste, **Euphemia Leonia Bertha Marlier** (°Brussel, 15 mrt. 1871; †Bodegem, 12 sep. 1949), zal aansluitend het volle eigenaarschap opnemen.

Madame Marlier gaat op 16 juli 1895 te Sint-Joost-ten-Noode de echtverbintenis aan met **Georges Albert Constant Marie Khnopff** (°Grembergen, 7 sep. 1860; †Brussel, 13 nov. 1927, overreden door een tram). Hij was de zoon van Edmond Jean Joseph, substituut van de Procureur des Konings te Brugge, en Leonie Josephine Ghislaine Dommer.

Georges Khnopff (1860-1927).

Khnopff stamt uit de hogere burgerij met voorouders in Oostenrijk en Portugal. Hij bracht zijn jeugd jaren door te Brugge totdat het gezin naar Brussel verhuisde, waar zijn vader tot rechter werd benoemd. Khnopff ontpopt zich tot een

⁴³ RA Vorst, Notariaat Brabant nr. 39.119.

talentvol schrijver, dichter, vertaler, musicus en fervent Wagner-liefhebber. Zijn broer, Fernand Khnopff, was een bevlogen schilder, gekend als meester van het symbolisme.

Als dichter werd Georges in 1884 van plagiaat beschuldigd (o.a. ten nadele van Paul Verlaine), waarna hij de dichtkunst opgaf en zich toegede op literair proza. Zo vertaalde hij Nederlandstalige werken van Louis Couperus en Stijn Streuvels. Hij voerde een drukke briefwisseling (steeds in de taal van Molière) met tal van bekende schrijvers, waaronder zijn goede vriend Emile Verhaeren en André Gide die op 11 juli 1899 van Khnopff een schrijven uit Bodegem mocht ontvangen. Als musicus organiseerde Georges concerten te Brussel en ontmoette er in 1897 de door hem bewonderde Richard Strauss.

Bertha Marlier en haar zonen.

In het gezin van Bertha Marlier werden er te Bodegem twee zonen geboren met een ongelooflijk aantal voornamen: op 2 mei 1896, Albertus Dante Emmanuel Emilius Xaverius Benedictus Franciscus Cornelius Siegfriedus en op 10 juni 1898, Hubertus Maddox Maria Julius Hugo Leo Mauritius Richardus Till. De voornaam Richardus verklaart zich wegens de bewondering voor zowel Richard Wagner als Richard Strauss.

Het huwelijksleven van het kunstminnende echtpaar was echter rampzalig en mondde uit in een echtscheiding. In 1899 vertrok Georges naar München dat voor vele jaren zijn woonplaats zou blijven en waar hij zich toegede op de vertaling van de brieven van Wagner. Hij was ook een trouw bezoeker van de *Bayreuther Festspiele* waar de monumentale opera's van Wagner in het beroemde *Festspielhaus* werden opgevoerd.

Bertha Marlier bleef met de twee zonen op het kasteel wonen, wat verklaart waarom haar naam tot op heden aan het gebouw verbonden bleef. Dankzij het familiefortuin kon ze er jarenlang een luxueuze levensstijl in stand houden, in een rijk gedecoreerd pand en bediend door een schare knechten en meiden. De dame genoot bovendien een goede faam om reden van haar sociale bewogenheid. Menig dorpsgenoot kon in moeilijke tijden op haar gulheid rekenen.

In september 1914, bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, wordt het gebouw door de Pruisen opgeëist, later ook geplunderd en zwaar beschadigd achtergelaten.

Tussen 1920-1921 wordt het kasteel verhuurd ten behoeve van de toenmalige eerste minister Henri Carton de Wiart en wordt Bodegem geregeld bezocht door ministers en andere bekendheden.

*Ministerraad te Bodegem op 11 juli 1921.
Zittend van vlnr Henri Jaspar, Emile Vandervelde, Edouard Anseele, baron Ruzette, Emile Destrée en Albert Devèze.
Staande vlnr Aloïs Van de Vijvere, Henri Carton de Wiart, Georges Theunis, Xavier Neujean, Louis Franck en Joseph Wauters.*

Aan de fanfare *De Vrije Belgen* schonk mevrouw Marlier rond 1919 een vaandel (met de initialen BM van de schenkster) en ontving tijdens de feestelijkheden zo goed als de gehele mannelijke Bodegemse bevolking om in zondags kostuum te poseren voor een foto-opname op het bordes en het balkon van het kasteel. Ook vele benodigdheden voor de proces-sies (zoals mantels, kronen, vaandels, baldakijnen, e.d.) heeft zij bekostigd.

De economische crisis van de dertiger-jaren bracht echter een droevig einde aan het onbezorgde leven. Geldnood dwong rond 1940 het zuidelijk gedeelte van het domein langs de oude Zijpestraat van de hand te doen. Het oostelijk gedeelte met de voormalige tuinierswoning met oran-gerie (sinds kort het 'Hof te Bodegem' genoemd en ongeveer drie hectare groot),

vond in 1939 een gegadigde in graaf Willy Weemaes (1909-1984), secretaris van koning Leopold III.

Mevrouw Marlier gaf in het ondertussen al danig vervallen kasteel op 12 september 1949 de geest en werd vier dagen later op het Bodegemse kerkhof begraven. Van haar laatste rustplaats is er echter niet het minste spoor bewaard gebleven.

Epiloog.

Albert en Hubert Knopff, de zonen van mevrouw Marlier, deden hun Bodegems erfgoed van de hand op 13 juli 1951, wanneer zij vergaderen bij notaris Joseph Smeesters te Brussel. Als kooplustige partij verschijnt gerechtsdeurwaarder **Georges Van den Bossche** (°Drogenbos, 25 juni 1908; †4 jan. 1992), samen met zijn echtgenote **Cornelia Anna Maria Alexandrina Braquet** (°Ruisbroek, 4 mei 1912), gevestigd te Elsene.

Een schenkingsakte van 19 december 1980, opgetekend bij notaris Van Eeckhoudt, wijst hun dochter, **Ghislaine Andrée Jeanne Mary Van den Bossche** (°Ukkel, 20 maart 1947), aan als erfge-name van het fraaiste kasteeldomein van Bodegem.

Edgard Van Droogenbroeck
Secretaris heemkring BKW

Ere-burgemeester Stefaan Platteau op bezoek bij de huidige kasteelvrouwe, Ghislaine Van den Bossche. (foto van Suzanne Bogaert, echtgenote van de burgemeester, 21 november 2022)

Chronologie van de grondbezitters op de locatie van het Kasteel Marlier.

1440-1468	Jan van der Borgh & Margriete Raspoets.
1468- ?	Symon van der Borgh, zoon van vorige.
? - 1484	Christiaen van der Borgh, zoon van vorige.
1484-1543	Jan van de Gersemoertere <i>alias</i> Schot & Margriete van Herzele.
1543-1553	Lieven van Sinnicke & Margaretha van Waeyenberghe.
1553-1557	Margriete van Sinnicke, dochter van vorige.
1557-1562	Aert de Vleminck & Beatrijs Moernaey.
1562-1589	Jan Jacobs & Marie van der Gothen.
1589-1594	Andries Jacobs, zoon van vorige & Johanna van Belle.
1594-1596	Barbara van Helle & Joos Oliviers.
1596-1627	Philips Maes & Françoise de Foccant.
1627-?	Catharina Maes, dochter van vorige & Hendrik de Smet.
?-1661	Engelbert de Smet, zoon van vorige & Livina van de Kerkhove.
1661-1663	Guilliam Fariseau & Maria de Plecker.
1663-1695	Lucas Broeckmans & Maria Geerems.
1695-ca.1770	Nicolaes Broeckmans, zoon van vorige.
ca.1770-1804	Jean Emanuel Huysman d'Honsem & Eleonora J. F. H. Hannoset
1804-1837	Dominicus August Michael Ghisl. Huysman d'Honsem, zoon van vorige.
1837-1844	Emilie Eleonora Jeromine Ghislaine Huysman d'Honsem, zus van vorige.
1844-1849	Eleonore L. Huysman d'Honsem & Theodore de Nieulant-Pottelsberge.
1849-1868	Antoinette Françoise van den Nieuwenhuysen & Jean Henri de Perceval.
1868-1880	Nathalie de Victoroff & Jean Baptiste Bouquié.
1880-ca.1918	Eugène Adolph Marlier & Marie Mathilde Sacré.
ca.1918-1949	Euphemia Leonia Bertha Marlier, dochter van vorige & Georges Khnopff.
1949-1951	Albert en Hubert Khnopff, zonen van voorgaande.
1951-1980	Georges Van den Bossche & Cornelia A. M. A. Braquet.
1980-heden	Ghislaine Andrée Jeanne Mary Van den Bossche, dochter van vorige.